

Litteratur

Lysande om mångårig depression

Roman

Lena Einhorn
Den tunna isen
Norstedts

Lena Einhorns nya bok "Den tunna isen" kallas för nyckelroman. Romanens form ger mer frihet än självbiografins – en frihet som inte behöver vara mindre sann mot den egna upplevelsen. Det väsentliga är att dessa berättelser ur hennes liv bär autenticitetens prägel och att den berör. Det gör den, om än inte varje sträcka mot den femhundraåttonde sidan.

"Den tunna isen" börjar dagen då Lena Einhorn ser ett huvud med mörkt hår komma simmande mot ön där hon själv befinner sig. Efter en stund kliver en naken kvinna ur vattnet och upp på bryggan. Hon heter Nicki och skulle förändra Lena Einhorns liv. Det är kärleken till Nicki som trasslar sig genom hela denna vindlande skildring av ett långt verksamt liv.

Lena Einhorn började sitt yrkesliv som läkare och forskare och gick därmed i Jerzy och Nina Einhorns, hennes berömda föräldrars, fotspår. Men hon "hoppade av forskartåget" och det är som författare och filmare hon är känd. Två yrken som befruktar varandra, men även forskaren i henne har varit förutsättningen för böcker som till exempel "Vad hände på vägen till Damaskus" och "Geniet från Breslau".

Hon kryssar mellan genrerna, mellan tv-dokumentärer och dokumentärromaner. Filmer blir böcker och tvärtom ("Ninas resa", "Handelsresande i liv"). Men hon har inte förut som i "Den tunna

isen" så oskyddad vänt sökarljuset mot sig själv.

Berättelserna rör sig fram och åter i tid och rum, mellan den stora kärlekens början och öppna slut, till skildringar av barndom, föräldrar, släkt, av åren i USA, av tidpunkten då hon kom ut som lesbisk och av hennes arbete som forskare och filmare. Inte minst läsvärt är avsnittet om inspelningen av "Ninas resa" – filmen om hur Nina överlevde i Warszawas getto och räddades under Förintelsen till Sverige där hon mötte Jerzy Einhorn, också han en Förintelsens överlevare. De skulle leva tillsammans livet ut.

Kärleken till Nicki och förhållandet till föräldrarna är huvudspåren. Nicki ockuperar hennes liv och fyller det – med glädje och ångest, med längtan efter närhet och med frihetsbehov. Som de pratar och analyserar under försöken att jämt ihop en komplicerad och geografiskt åtskild vardag. Utmärkande för flera av Lena Einhorns romaner är just fokuseringen på det psykologiska spelet mellan människor. Typiskt är också hur obehindrat hennes stil flyter, här ofta i medryckande presens.

Avsnitten om föräldrarna och Lenas försök att i berättelserna om dem förstå sin barndom och orsakerna till sin egen mångåriga depression, är lysande läsning – och ett tidsdokument där dottern Lena beskriver hur hennes mamma försöker kombinera yrkeskarriär med moderskap och Jerzy Einhorn sin forskargärning med familjeliv. Konfliktladdat, skuldbeläggande, ojämnt. Egoistiskt? Nödtvunget? Tidstypiskt. Alltsammans.

Hur möjligt är det att genom minnets filter återskapa ett förflutet utan att omedvetet manipulera eller

Lena Einhorn började sitt yrkesliv som läkare och forskare i Jerzy och Nina Einhorns, hennes berömda föräldrars, fotspår. Men hon "hoppade av forskartåget" och är i dag känd som författare och filmare. Bild: Agneta Åkesson

”
Styrkan hos Lena Einhorn är hennes omvittnade mångsidighet, hennes förmåga att plocka bitar ur olika källor

filtrera? Knappast möjligt. Styrkan hos Lena Einhorn är hennes omvittnade mångsidighet, hennes förmåga att plocka bitar ur olika källor: brev mellan föräldrarna, pappans anteckningar i gamla böcker och så lägga dessa bitar till de egna.

Som tydligast konfronteras hennes minnesbilder med en annans under mötet med en av barnflickorna. Visst var det så som Lena skriver att hon skämdes när föräldrarna ide-

ligen och kärleksfullt kysste och kramade varandra i andras åsyn och att det var därför Lena inte ville kyssa dem? Ändå säger barnflickan att föräldrarna aldrig rörde vid varandra. Så kan två minnesbilder kollidera med varandra. Så blir "Den tunna isen" full av motsägelser, full av sökandet efter hur allt möjligen var.

Monica Tunbäck-Hanson
kultur@gp.se

Konst

Utställning med dubbel blick

Utställning

William Granhage
I Want to Break Free
Galleri Thomassen
T.o.m. 20/10.

Det kom ett mail. Konstnären William Granhage skulle introduceras på Galleri Thomassen med utställningen "I Want to Break Free". Jag får veta att Granhages målningar och teckningar tillkommit i ateljén på Sahlgrenska universitetssjukhusets psykiatriska klinik under det senaste året. Det är en plats som i utställningen har en dubbel funktion. Klinikens utblickspunkt, men också något som betraktas utifrån – och som genom Granhages konstnärliga bearbetning även blickar tillbaka på oss.

Den dubbla blicken gäller utställningen i stort. Olika mer eller mindre lätt identifierbara vardagsföremål, miljöer och massmediala personer framträder här i naivistiskt förskjutet form.

Kompositionsmässiga egen-sinnigheter upprepas. Ständigt

Debutanten William Granhages måleri tar avstamp i den psykiatriska kliniken, söker en utväg men hålls tillbaka av den curatorielle inramningen. GP:s konstkritiker Johannes Björk har sett utställningen. Bild: Stefan Karlsson

denna sol i vänster hörn, men inte cirkelformad, utan triangulär. En lätt högerlutning av kompositionsplanet, som vore världen på väg att långsamt falla. En enfatisk färgläggning av vitt på vitt som konkretiserar detaljen, där färgen

som material pekar förbi det som efterbildas. Tydligast så i fönstren på "Psykiatriska kliniken". Mer poetiserat i "Jossan", där man i mörkret från bakgrundens omklädnings-skåp noterar en märklig liten vit rektangel – likt en utkiksplats, och

därmed också en potentiell flyktlinje.

Hur fungerar dessa egensinnigheter rent konstnärligt? Svaret måste bli dubbelt. De rubbar den invanda blicken på närmiljön, gör den påtaglig och därigenom möjlig att varsebli på ett annorlunda vis. Om blicken är kritisk eller bekräftande blir sekundärt. Men den taktila och kontrastiva färgläggningen vittnar också om en skapande impuls. Dubbelheten? I Granhages prosaiska bildvärld sammanfaller avbildning med ombildning. De tycks dela nollpunkt. Det är jag glad att ha fått ta del av.

Kombinationen av kommersiellt galleri och framhållandet av verkens tillkomstmiljö – vilken ytterligare understryks av psykoanalytikern Per Magnus Johanssons utställningstext – känns inte lika bra. Johansson vill på en och samma gång avhistorisera utsattheten och se verken som individuella uttryck för denna "människans lott". Det riskerar att göra utsattheten både evig och "exotisk". Och säljbar. Som

”
I Granhages prosaiska bildvärld sammanfaller avbildning med ombildning

Queen. I want to break free. Bild: Stefan Karlsson

tur är vet konsten bättre. Som utställningstiteln antyder kan Granhages bilder bryta sig fria även från dessa ramar.

Johannes Björk
kultur@gp.se